

Prof. dr. Izet ŠABOTIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

E-mail: sabota_tuzla@hotmail.com

Izvorni naučni rad/Original scientific article

UDK/UDC: 94(497.6)"1905/1907" (093)

332:332.2:347.6-051-052(497.6 Tuzla)"1905/1907"

DOI: <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2021.4.5.51>

UVAKUFLJENJE IMOVINE TUZLANSKE DOBROTVORKE TAHIRE-HANUME TUZLIĆ

Abstrakt: *U radu je dat osvrt na proceduru uvakufljenja vakufa Tahire-hanume Tuzlić, udove Gradašćević iz Tuzle. Na osnovu predočenih sadržaja ovo uvakufljenje nije proteklo bez određenih poteškoća. Naime, Tahira-hanuma Tuzlić, potiče iz poznate begovske tuzlanske porodice, te je po toj osnovi naslijedila značajne zemljišne posjede i brojne druge nekretnine. Bila je udata za Bećir-bega Gradašćevića i nisu imali potomstva. U starosnom dobu od preko 60 godina, odlučila je uvakufiti značajan dio svoje imovine u "evladijet vakuf". Kako je Esad ef. Kulović, gradonačelnik Sarajeva bio oženjen sestričinom Tahire-hanume Tuzlić, Rašidom hanumom, isti je bio određen za muteveliju (staratelja) navedenog vakufa. Bilo je predviđeno da se u vakuf unesu značajni zemljišni posjedi koji su se nalazili u katastarskim općinama: Pasci, Husino, Bistarac i Donja Tuzla, te više kuća i dućana u Donjoj Tuzli. Ovom uvakufljenju o protivio Bakir-beg Tuzlić, jedini tada muški potomak ugledne begovske porodice Tuzlić. Kada je saznao za uvakufljenje, Bakir-beg Tuzlić se na sve moguće načine trudio spriječiti isto. Iz tih razloga, obratio se Šerijatskom sudu u Tuzli, Seoskom kotarskom uredu Donja Tuzla, a kasnije Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu, te Zajedničkom ministarstvu u Beču. U navedenim molbama Bakir-beg Tuzlić je istakao, da je saznao iz čaršijskih razgovora da je njegova tetka Tahira-hanuma Tuzlić planirala uvakufiti najveći dio imovine koju posjeduje.*

U svojim obrazloženjima istakao je da to ona radi mimo zakona i domaćih običaja, a sve s ciljem da onemogući njega kao najbližeg potomka ugledne porodice Tuzlić da dođe do pripadajućeg mu nasljedstva. Osim toga, naveo je da se u nekoliko godina u nazad njegova tetka Tahira-hanuma Tuzlić ponaša rasipnički, te bez valjanog razloga poklanja dijelove svoje imovine. Posebno je isticao neopravdano poklanjanje velikog imanja u selu Dubravice u kotaru Brčko, kao i druge imovine Esad ef. Kuloviću, čemu se Bakir-beg Tuzlić protivio, jer je smatrao da Esad ef. Kulović ima obavezu prema Tahiri-hanumi, a ne ona prema njemu, jer je zahvaljujući Tahiri-hanumi Tuzlić, oženio njenu

sestričinu Rašidu hanumu i tako dobio u miraz značajnu imovinu. U svojim molbama Bakir-beg Tuzlić je isticao da je Tahira-hanuma Tuzlić matuh i da nije sposobna donositi valjane odluke, koje je mogu dovesti u nezavidan položaj. Osim toga, kazao je da ona to radi u inat njemu, kako mu nebi pripala navedena imovina, kao jedinom muškom nasljedniku. Nakon što su Šerijatski sud i Seoski kotarski ured u Donjoj Tuzli odbili zahtjeve Bakir-bega Tuzlića, on se obratio Zemaljskoj vladi u Bosni i Hercegovini i Zajedničkom ministarstvu finansija u Beču. No, ni oni nisu imali razumijevanja za njegove molbe. Uporedo sa molbama Bakir-bega Tuzlića, istim ovim institucijama se obratila Tahira-hanuma Tuzlić, tražeći od njih saglasnost za uvakufljenje imovine u "Evladijet vakuf Tahire-hanume Tuzlić". Nakon što su navedene ustanove, utvrdile su da nema smetnji za uvakufljenje Zemaljska vlada je u konačnici, 2. novembra 1907. godine dala odobrenje za uvakufljenje navedene imovine. Postupak uvakufjenja je potvrđen kod Šerijatskog suda u Tuzli vakufnamom, kojom je imenovan mutevelija "Evladijet vakufa Tahire-hanume Tuzlić", te utvrđena pravila korištenja istog u humanitarne, vjersko-obrazovne i ekonomsko-socijalne svrhe. Na ovaj način, ovaj vakuf je dat na korištenje zajednici, te je isti namijenjenoj svrsi služio nekoliko desetljeća, sve do uspostave komunističke vlasti nakon Drugog svjetskog rata, kada je ovaj vakuf kao i mnogi drugi u Bosni i Hercegovini došao na udar brojnih procesa. Ovaj vakuf je zanimljiv iz nekoliko razloga. Radilo se o jednom od većih vakufa nastalih u austrougarskom vremenu, a iza navedenog vakufa stajala je žena kao vakifa. Stoga smo smatrali važnim dati nekoliko značajnih činjenica vezanih za proceduru uvakufjenja vakufa, te istaći neke važne karakteristike istoga.

Ključne riječi: Vakuf, vakufnama, Tahira-hanuma Tuzlić, Bakir-beg Tuzlić, Esad ef. Kulović, evladijet vakuf.

THE WAQF FORMATION OF TUZLA'S BENEFICIARY TAHIRA-HANUMA TUZLIĆ PROPERTY

Abstract: *The paper reviews the procedure of waqf formation of Tahira-hanuma Tuzlić, widow of Gradašćević from Tuzla. Based on the presented contents, this endowment (waqf) did not pass without certain difficulties. Namely, Tahira-hanuma Tuzlić comes from a well-known bey Tuzla family, and on that basis she inherited significant land holdings and numerous other real estates. She was married to Bećir-bey Gradašćević and they had no children. At the age of over 60, she decided to endow a significant part of her property in an "evladijet waqf". Since Esad ef. Kulović, the mayor of Sarajevo, was married to Tahira-hanuma Tuzlić's sister, Rashid hanuma, he was appointed as mutevelija (guardian) of the said waqf. It was planned to include in the endowment significant land holdings located in the cadastral*

municipalities: *Pasci, Husino, Bistarac and Donja Tuzla*, as well as several houses and shops in *Donja Tuzla*. *Bakir-beg Tuzlić*, the only male descendant of the prominent bey family *Tuzlić* at the time, opposed this endowment. When he found out about the endowment, *Bakir-beg Tuzlić* tried in every possible way to prevent the same. For these reasons, he addressed the Sharia Court in *Tuzla*, the Village District Office of *Donja Tuzla*, and later the Provincial Government for *Bosnia and Herzegovina* and the Joint Ministry in *Vienna*. In the above-mentioned petitions, *Bakir-beg Tuzlić* pointed out that he had learned from the Bazaar conversations that his aunt *Tahira-hanuma Tuzlić* had planned to endow most of the property she owned.

In his explanations, he pointed out that she was doing it outside the law and domestic customs, all with the aim of preventing him, as the closest descendant of the respectable *Tuzlić* family, from reaching his inheritance. In addition, he stated that in the past few years, his aunt *Tahira-hanuma Tuzlić* has been behaving wastefully, giving away parts of her property without a valid reason. He especially pointed out the unjustified donation of a large property in the village of *Dubravice* in the *Brčko* district, as well as other property of *Esad ef. Kulović*, which *Bakir-beg Tuzlić* objected to, because he believed that *Esad ef. Kulović* has an obligation to *Tahira-hanuma*, and not she to him, because thanks to *Tahira-hanuma Tuzlić*, he married her sister *Rashid hanuma* and thus inherited significant property. In his petitions, *Bakir-beg Tuzlić* pointed out that *Tahira-hanuma Tuzlić* was a mother-in-law and that she was not capable of making valid decisions, which could put her in an unenviable position. In addition, he said that she was doing it in spite of him, so that he would not have the said property, as the only male heir. After the Sharia Court and the Village District Office in *Donja Tuzla* rejected *Bakir-beg Tuzlić*'s requests, he addressed the Provincial Government for *Bosnia and Herzegovina* and the Joint Ministry of Finance in *Vienna*. But neither did they have an understanding for his pleas. Simultaneously with the requests of *Bakir-beg Tuzlić*, *Tahira-hanuma Tuzlić* addressed these same institutions, asking them for consent to endow the property in the "Evledijet waqf of *Tahira-hanuma Tuzlić*". After the above-mentioned institutions determined that there were no obstacles to the endowment, the Provincial Government finally, on November 2, 1907, gave approval for the endowment of the said property. The process of endowment was confirmed at the Sharia Court in *Tuzla* by a waqfnama, which appointed the mutevelija "Evladijet vakuf *Tahire-hanume Tuzlić*", and established the rules of its use for humanitarian, religious-educational and economic-social purposes. In this way, this waqf was given to the community for use, and it served its intended purpose for several decades, until the establishment of communist rule after World War II, when this waqf, like many others in *Bosnia and Herzegovina*, came under fire from numerous processes.

This waqf is interesting for several reasons. It was one of the larger waqfs created in Austro-Hungarian times, and behind the said waqf stood a woman as a waqif. Therefore, we considered it important to give some important facts related to the procedure of endowment of the endowment, and to point out some important characteristics of the same.

Key words: *Waqf, waqfnama, Tahira-hanuma Tuzlić, Bakir-bey Tuzlić, Esad ef. Kulović, evladijet waqf.*

Uvod

Vakuf kao imovinska zadužbna ima vjersku, pravnu i društvenu narav. Vakufske ustanove i objekti se, s obzirom na svrhu i namjenu, dijele na: vjerske, odgojno-obrazovne, socijalno-zdravstvene i ekonomske. Vjerska narav vakufa potiče iz činjenice da se on zasniva na izričitim riječima i praksi Allahova poslanika (Sunnetu), a po smislu i znaku, i na općim propisima Kur'ana časnog. Pravna narav vakufa proističe iz činjenice da je u svim fikhiskim djelima vakuf tertiran kao dio islamskog prava. Društvena narav vakufa proističe iz činjenice da kur'ansko učenje u činima vjerovanja i činjenja dobra drugom ne gleda samo sticanje zasluge za život na drugom svijetu (ahiretu), nego i praktično rješavanje velikog broja problema u ljudskoj zajednici.¹ Vakufname su dokumenti o uvakufljenju kojim se određuje predmet, svrha i način upravljanja vakufskom imovinom.² Vakufname sadrže podatke o izgradnji raznih vakufskih objekata, o strukturi stanovništva, značajnim ličnostima, obrazovanju, zanatstvu, raznim službama u vakufu, njihovom vrednovanju, itd.³ Nastanak vakufa u Bosni i Hercegovini vezan je za dolazak Osmanlija i širenje islama među domaćim stanovništvom. Cilj uvakufljenja jeste trajna dobrotvorna svrha (opće dobro).⁴

U osmanskome periodu izgrađen je najveći broj sakralnih, ali i profanih objekata islamske provenijencije. U tom periodu je djelovao najveći broj vakifa koji su ostavili veliki broj vakufa. To naročito možemo reći za 16. stoljeće u kojem je djelovao najveći broj naših najpoznatijih vakifa: Gazi Husrev-beg, Ferhad-paša Sokolović, Mehmed-paša Sokolović i mnogi drugi. Među značajne vakife se ubraja i Turali-beg koji je svojim vakufima dao značajan doprinos

---

¹ Mehmedalija Hadžić, Vakufi i vakufname-definicija i implementacija, *Vakufi u Bosni i Hercegovini*, Zbornik radova, Sarajevo 2011/1433, 12-14. (dalje: M. Hadžić, *Vakufi i vakufname*).

² M. Hadžić, *Vakufi i vakufname*, 15.

³ Behija Zlatar, Značaj izvora za izučavanje historije institucija vakufa, *Vakufi u Bosni i Hercegovini*, Zbornik radova, Sarajevo 2011/1433, 20.

⁴ Enes Durmišević, Vakufi u različitim političkim sistemima, *Vakufi u Bosni i Hercegovini*, Zbornik radova, Sarajevo 2011/1433, 112.

razvoju Tuzle, ali i drugih mjesta u kojima je ostavljao svoje zadužbine.⁵ Muslimani u Bosni i Hercegovini su značajno uvakufjivali svoja dobra. Vakufskom imovinom su postale ne samo džamije, nego i imareti, medrese, musafirhane, bolnice, sirotišta, banje, mostovi, česme, sebilji i dr. Među vakifima pojavljuju se: valije, sandžak-begovi, mule, kadije, muderisi, zanatlije, trgovci, zemljoposjednici, a imovinu su pored muškaraca uvakufjivale i žene.⁶ Jedna od poznatih vakifa žena u Bosni i Hercegovini je Tahira-hanuma Tuzlić iz Tuzle.⁷

Vakufnama Tahire-hanume Tuzlić

O Vakufnami Tahire-hanume Tuzlić najviše znamo iz rada prof. Šabana Hodžića, koji je istu preveo sa turskog i arapskog jezika.⁸ Iz navedenog prevoda saznajemo da je vakufnama pisana po uzoru na slične vakufname koje su nastajale u ranijem periodu. Kod donošenja navedene vakufname provedena je procedura u svrhu provociranja sudske presude o stalnosti i neopozivosti vakufa. Nakon svega toga, vakuf je predat muteveliji (upravitelju), sarajevskom gradonačelniku Esad ef. Kuloviću, na upravu pod uslovom da se strogo podržava odredaba vakufname.⁹ U prevodu vakufname prvo su upućene zahvale uzvišenom Bogu, opštem dobroćinocu. Nakon toga, predočen je povod pisanju i sastavljanju ove na šerijatskim propisima zasnovane i valjane isprave i vafije, koji je bio slijedeći: “Na molbu ugledne građanske i dobrotvorke grada Donje Tuzle (Okružje tuzlansko, Bosna), mahala Polje, udove iza rahmetli Bećir-bega Gradašćevića, Tahire-hanume, kćeri umrlog Osman-bega, sina umrlog Mahmud-paše, došao je ispred Šerijatskog suda šerijatski sudija Jusuf

⁵ Kemal Bašić, Turali-beg i njegov vakuf, *Zbornik radova o vakufima*, Sarajevo 2012, 157.

⁶ Izet Šabotić, Uzurpacija nekretnina Turali-begova vakufa u Tuzli, *Zbornik radova o vakufima*, Sarajevo 2012, 171-172.

⁷ Jako malo je podataka o Tahiri-hanumi Tuzlić. Kćerka je Hadži Osman-bega Tuzlić, sina Mahmud-paše Tuzle. Zbog učešća u otporu Omer Lutfi-paši 1850-1851, zajedno sa svojim ocem Mahmud-pašom Tuzlom i brojnim drugim bosanskim prvacima Hadži Osman-begom je otpremljen za Istanbul, gdje je u zarobljeništvu ostao dugo godina, i u Tuzlu se vratio nakon 18 godina zatočeništva. Vidi više: Živko Crnogorčević, *Memoari Živka Crnogorčevića*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1966, 28-29; Šefkija Mutevelić, *Tuzlanske historijske minijature*, Tuzla 2005, 79. Osman-beg je imao sinove Mehmed-bega i Šemsi-bega i kćeri Zuhre-hanumu, Tahire-hanumu i Hafize-hanumu. Šemsi-beg nije imao potomstva, dok je Mehmed-beg imao sina Bakir-bega i Šahzije-hanumu udatu za Ćazim-bega Gradašćevića. Zuhre-hanuma je udata za Hadži-bega Gradašćevića, a njena kći Rašide-hanuma bila je udata za Esad ef. Kulovića. Tahira-hanuma je bila udata za Bećir-bega Gradašćevića, ali je umrla bez potomstva u saferu 1340. (23. augusta 1922. godine) i ukopana je u mezarju Jalske džamije u Tuzli. Šaban Hodžić, *Vakufnama tuzlanske dobrotvorke (vakife) Tahire-hanume Tuzle, Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne*, Tuzla 1961, 154, (dalje: Š. Hodžić, *Vakufnama tuzlanske dobrotvorke*).

⁸ Š. Hodžić, *Vakufnama tuzlanske dobrotvorke*, 153-160.

⁹ *Isto*, 154.

Zijaud-din Midžić sin Mehmed Šukri efendije u mjesto Bukinje, ljetnjikovac sarajevskog gradonačelnika, uglednog Mustafa-Esad efendije Kulovića, sina hadži Sulejman-Rušdi efendije, u blizini Tuzle, u svrhu sastavljanja vakufname kao i donošenja šerijatsko-sudske presude o vakufu, te je tu s prisutnom dvojicom poznatih donjotuzlanskih građana Vilović hf. Osman efendijom, sinom umrlog Mustafe efendije i Ajanović Ahmed efendijom, sinom umrlog Began-age, sastavio šerijatsko-sudsko vijeće. Nakon toga su spomenuta dvojica predstavila spomenutu Tahira-hanumu, koja je Šerijatskom sudu i od ranije poznata, poslije čega je ona u tako formiranoj sjednici Šerijatskog suda u Donjoj Tuzli u svrhu upisivanja niže navedenog vakufa šerijatsko-sudske knjige. Odredila vakufu i muteveliju, ranije spomenutog Esad ef. Kulovića i u njegovu prisustvu dala potpuno valjanu i po šerijatskim propisima priznatu izjavu da kao potpuni vlasnik i valjani posjednik uvakufljava niže navedene nekretnine, čije se vlasništvo i posjed nalaze upisani i u popisu nekretnina donjotuzlanske grutovnice.¹⁰ U vakufnami su navedene nekretnine koje se uvode u gruntovnici, a koje su činila: zemljišta, dućani, kuće, šljivici i dr, koji su se nalazili u katastarskim općinama: Pasci, Husino, Bistarac, te u Donja Tuzla. Ukazano je da je u postupku stvaranja ove vakufname predhodilo odobrenje od strane Zemaljske vlade u Sarajevu pod br. 80, k. č. 956, 957, 976, i 977. za vakufljenje erazimirije, Tahira-hanuma Tuzlić uvakufljuje, shodno šerijatskim propisima, vječnim vakufom i vječnim izuzimanjem iz kupoprodajnog prometa sve nabrojane nekretnine, pri čemu su se odredili tom vakufu određeni uslovi. Između ostalog, u vakufnami su predviđeni uslovi: da se vakuf zove "Evladijet-vakuf Tahire-hanume Tuzlić", da mutevelija vakufa za života bude sama vakifa, da su utvrđena sredstva za jednog studenta islamskih nauka i jednog slušaoca prava, medicine ili tehnike i građevinarstva, da se za dušu božjeg poslanika Muhameda i njenih časnih predaka kolje godišnje 14 kurbana, da se prouče dvije hatme iz Kur' ana. Te da se poslije njene smrti iz navedenog vakufa troše sredstva godišnje za: izdržavanje dvojice slušaoca islamskih nauka i četvorice slušaoca prava, medicine ili tehničke i građevinske struke. Uslov je bio da studenti budu muslimani iz Bosne i da su lijepog ponašanja. Isplatu istih i mutevelijsku dužnost će vršiti potomstvo pomenutog mutevelije Esad ef. Kulovića s pokoljenja na pokoljenje. Isto tako, predviđeno je 5% od prihoda vakufa i odvajace se u rezervni fond, iz kojih će se vršiti opravak uvakufljenih zgrada, te dok je vakifa živa ona će biti mutevelija, a nakon nje Esad ef. Kulović, a nakon njega njega njegovi muški potomci. Ako ne bude bilo muških potomaka vakuf će se predati Vakufskoj direkciji.¹¹

Šaban Hodžić je u navedenom radu istakao, da u svom istraživanju nije došao do originala vakufname, već koristio ovjeren prepis koji se nalazio u vakufskom povjereništvu u Tuzli.¹² Veoma je zanimljivo šta je predhodilo

¹⁰ *Isto*, 155.

¹¹ *Isto*, 157-158.

¹² *Isto*, 160

donošenju navedene vakufname Tahire-hanume Tuzlić. Stoga ćemo u nastavku rada podijeliti određena saznanja vezana za sam proces uvakufljenja imovine od strane Tahire-hanume Tuzlić, udove Gradašćević.

Odnos Bakir-bega Tuzlića¹³ prema uvakufljenju imovine Tahire-hanume Tuzlić

Tahira hanuma Tuzlić je bila u krvnom srodstvu sa Bakir-begom Tuzlićem, tada jedinim muškim potomkom poznate begovske porodice Tuzlić iz Tuzle.¹⁴ Bila je njegova tetka, odnosno sestra njegovog oca Mehmed-bega. Kako Tahira-hanuma nije imala potomstva, a imala je značajnu imovinu u zemljišnim posjedima i brojnim građevinskim i trgovačkim objektima, postavljalo se pitanje nasljedstva ove imovine. Odnosi Tahire-hanume sa Bakir-begom nisu bili najbolji, a prema dostupnim podacima odnosi su navodno poremećeni zbog toga što je Tahira-hanuma Tuzlić uticala da se njena sestričina Rašida-hanuma uda za Esad ef. Kulovića, gradonačelnika Sarajeva, a zašto nije bio Bakir-beg Tuzlić. Osim toga, između Bakir-bega Tuzlića i Tahire-hanume Tuzlić, vođeni su neki sporovi pred Šerijatskim sudom u Tuzli, oko imovinskih problema. Tako da se postavljalo pitanje nasljedstva Tahire-hanume Tuzlić. Kada su se u Tuzlanskoj čaršiji, a to je negdje u 1905. godini pronijele glasine¹⁵ da je Tahira-hanuma Tuzlić nanijetila (riješila) značajan dio imovine uvakufiti, nimalo se to nije dopalo Bakir-begu Tuzliću. Iz tog razloga reagirao je kod nadležnih upravnih i vjerskih ustanova: Seoskog kotorskog ureda Donja Tuzla, Šerijatskog suda u Tuzli, Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu i

¹³ U vrijeme austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini, među Tuzlićima najistaknutiji je bio Bakir-beg Tuzlić, sin Mehmed-bega Tuzlića. Dostupni podaci ukazuju da je Bakir-beg Tuzlić rođen 1872. godine. Školovao se u Tuzli i u carskim licejima Sultanija u Istanbulu i Terezijanum u Beču, gdje je stekao srednjoškolsko obrazovanje. Tečno je govorio turski, arapski i njemački jezik. Nakon svršenih nauka u Terezijanumu upisao je studij prava na Bečkom sveučilištu, ali ga je morao prekinuti zbog odlaska u vojsku, gdje je za godinu dana položio oficirski ispit. Postavši aktivni oficir, služio je kao husarski časnik, te je dobio čin oberlajtana. Kada je napustio vojsku, posvetio se političkom radu i privredi. Bio je oženjen sa Šuhret-hanumom Džinić, s kojom je imao četiri kćerke: Rašida-hanumu, Labiba-hanumu, Ifaket-hanumu i Šemsa-hanumu. Izet Šabotić, *Život, ljudi i događaji. Tuzla na razmeđu 19. i 20. stoljeća*, Tuzla 2019, 45; Izet Šabotić, Propadanje i uzurpacija imovine Bakir-bega Tuzlića, *Historijski pogledi*, god. III, br. 3, Tuzla 2020, 53-54. (dalje: I. Šabotić, *Propadanje i uzurpacija imovine Bakir-bega Tuzlića*). (<https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2020.3.3.48>).

¹⁴ Bakir-beg Tuzlić je pripadao krupnom zemljoposjedničkom begovskom sloju u Bosni i Hercegovini. Porodica Tuzlić, imala je posjede na području kotareva Tuzla, Brčko i Bijeljina od nekoliko desetina hiljada dunuma zemlje. Nakon njegove smrti 17. maja 1910. godine imovina Bakir-bega Tuzlića je došla pod udar u ostavinskom postupku i likvidaciji njegovih dugova. I. Šabotić, *Propadanje i uzurpacija imovine Bakir-bega Tuzlića*, 55-57.

¹⁵ Arhiv Bosne i Hercegovine (dalje: ABiH), fond: Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu (dalje: ZVBiH), dok. br. 2230/1907, *Dopis Bakir-bega Tuzlića Zajedničkom ministarstvu finansija*, od 20. februara 1907. godine.

Zajedničkog ministarstva finansija, a kako bi spriječio uvakufljenje naznačenih nekretnina od strane Tahire-hanume Tuzlić, udove Gradašćević.

Seoskom kotarskom uredu u Donjoj Tuzli obratio se Bakir-beg Tuzlić, 14. decembra 1905. godine, gdje je naveo slijedeće: “Čuo sam da moja tetka Tahira-hanuma Tuzlić udova Gradašćević, kani uvakufiti, ili je već uvakufila sve svoje beglučke zemlje koje se nalaze u kotaru Donja Tuzla, kao i kuće i magaze koje se nalaze u području varoši. Pošto ona s tim kani mene iz nasljedstva isključiti, te pošto se to šerijatskim propisima protivi, zato molim slavni Kotarski ured u Donjoj Tuzli, ako to nije bilo, da to osujeti, i da ne dopusti da se to gruntovno provede, dok se moja redovitim putem žalba ne provede. Te napokon, molim slavni Kotarski ured, bilo to gruntovno provedeno, ili ne, da mi označi gruntovne uloške, da vidim slažu li se sa onim za koje sam ja čuo, da mogu što prije tužbu podnijeti”.¹⁶ Ovdje se radilo o prvoj reakciji Bakir-bega Tuzlića s ciljem zaustavljanja procesa uvakufljenja imovine Tahire-hanume Tuzlić. Isto je radio iz razloga, jer je smatrao da kao jedini potomak stare tuzlanske begovske porodice Tuzlić i najbliži krvni srodnik, ima pravo nasljedstva na imovinu Tahire-hanume Tuzlić. Prema određenim spoznajama austrougarskih vlasti Bakir-beg je imao znatne dugove, pa je često od Zemaljske vlade dobijao kredite kako bi mogao vratiti prispjele rate.¹⁷ Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu mu je uz saglasnost Kalaja 1902. godine odobila hipotekarni kredit iz vladinog fonda u iznosu od 30.000 kruna, sa rokom otplate od 10 godina.¹⁸ Navedeni finansijski problemi su najvjerojatnije imali uticaja na ovakav stav Bakir-bega Tuzlića prema uvakufljenju imovine Tahire-hanume Tuzlić.

Kako bi spriječio nakanu svoje tetke Tahire-hanume Tuzlić da uvakufi navedene nekretnine, Bakir-beg Tuzlić se obratio i Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu. Pri tome je u molbi naveo “da je njegova tetka Tahira-hanuma Tuzlić preklanske godine poklonila Esad ef. Kuloviću, vladinu načelniku u glavnom gradu naše zemlje, selo Dubravice, koje se nalazi u Brčanskom kotaru. Navedeno selo daje godišnji prihod od 10.000 do 14.000 kruna”.¹⁹ U svojoj Molbi Zemaljskoj vladi, Bakir-beg Tuzlić je dalje istakao da je begovska kuća Tuzlića prihvatila gostoprimaljivo Esad ef. Kulovića, kada se isti oženio njegovom tetičinom Rašidom-hanumom, ali da ne vidi ni jedan valjan razlog da se istome da na poklon ova imovina od strane Tahire-hanume Tuzlić. To posebno, što nije običaj da se jednom strancu poklanja zemljište i imovina tolike vrijednosti. Istaknuto je također, da je Esad ef. Kulović u odnosu na

¹⁶ ABiH, ZVBiH, dok. br. 16767/1905, od 14. decembra 1905. godine

¹⁷ Husnija Kamberović, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini 1878-1918*, Zagreb 2003, 263. (dalje: H. Kamberović, *Begovski zemljišni posjedi u BiH*).

¹⁸ Izet Šabotić, *Čifčijski odnosi i promjena vlasništva nad zemljom u Bosni i Hercegovini (1878-1918)*, Tuzla 2019, 108.

¹⁹ ABiH, ZVBiH, dok. br. 20405/1906, *Dopis Bakir-bega Tuzlića Zemaljskoj vladi*, od 30. januara 1906. godine.

familiju Tuzlić,²⁰ koja je bila dobro stojeća, prije nego što je oženio njegovu tetičinu Rašidu-hanumu bio vrlo slabog materijalnog stanja. Stoga je Bakir-beg bio mišljenja, da je njegova tetka, pristajući na udaju njegove tetičine za njega, zaslužila njegovu pažnju i poštovanje, te bi on njoj i svojoj ženi Rašidi-hanumi trebao zahvalan biti. Međutim, njegova zahvalnost prema njegovoj tetki, nisu bile uopšte poznate Bakir-begu, niti bilo kome od muslimana u tuzlanskoj čaršiji. Stoga nije video apsolutno nikakav razlog da ovako Tahira-hanuma Tuzlić, bude darežljiva i izdašna prema Esad ef. Kuloviću.²¹

Dalje u navedenom dopisu Zemaljskoj vladi, Bakir-beg Tuzlić ističe “da je Ešef ef. Azapagić, sin tadašnjeg mutevelije i porezni kontrolor, rekao u jednom javnom lokalnu u Donjoj Tuzli, da njegova tetka Tahira-hanuma kani uvakufiti: Maline, begluk na Bistracu, begluk na Pascima i sve kuće i magaze u Donjoj Tuzli, što bi odgovaralo gruntovnim ulošcima: Husino 277, Pasci 236, Bistarac 80, te gruntovni uložak Donja Tuzla 337, 446, 939, 962, 283 i 1368. Navodi se da je Tahira-hanuma Tuzlić nakanila uvakufiti navedenu imovinu, na način da to bude “evladijet vakuf Kulovića”. Dijelom vakufa finansirao bi se jedan slušalac iz oblasti islamskih nauka i dvojica iz oblasti prava, medicine ili građevinarstva i drugih tehničkih nauka. Po kazivanju Bakir-bega Tuzlića, veći dio prihoda od vakufa išao bi u korist Esad ef. Kuloviću, odnosno njegovih muških potomaka. Istakao je dalje Bakir-beg Tuzlić, “da mu nije najbolje poznato koliko se navedeni gruntovni ulošci slažu sa datom informacijom, jer dotični gospodin koji je tu vijest čuo od Ešef ef. Azapagića, može biti da nije sva imena zapazio, ili ih je krivo razumio”.²² U navedenoj Molbi se dalje ističe, da je Visokoj Vladi poznato iz njegovog procesa prema Tahiri-hanumi, da je ona još i druge veće sume drugima osim Esad ef. Kuloviću poklonila. Istakao je da svojoj tetki ništa krivo nije učinio, osim što nije odobravao udaju svoje tetičine Rašide-hanume za Esada ef. Kulovića. Ovo zbog lošeg njegovog ponašanja prema svojoj ženi, njegovoj tetičini, što je u dva slučaja dovelo do njenog napuštanja i insistiranja na rastavi, ali je Tahira-hanuma Tuzlić uvijek vršila pritisak na Rašidu-hanumu, da to ne učini. Bakir-beg Tuzlić, kako navodi, ni jedan drugi razboriti musliman, ne može vjerovati, da njegova tetka Tahira-hanuma koja je tada imala preko 60 godina (kada je Omer Lutfi-paša došao 1850. bilo joj je oko 6 godina), može ovakve štetne korake poduzimati protiv njega.²³ Iz tih razloga je molio Zemaljsku vladu, da ne dozvoli ovo uvakufljenje, odnosno da Molbu njegove tetke Tahire-hanume Tuzlić odbije. Tom prilikom je naveo razloge zbog čega bi Zemaljska vlada navedeno učinila.

²⁰ Prema raspoloživim podacima Bakir-beg Tuzlić je u kotarevima Brčko i Tuzla imao 24.376 dunuma zemlje. Uglavnom se radilo o beglucima, dok je u kotarevima Tuzla, Brčko i Bijeljina imao ukupno 183 čifčijska selišta. I. Šabotić, *Propadanje i uzurpacija imovine Bakir-bega Tuzlića*, 56; H. Kamberović, *Begovski zemljišni posjedi u BiH*, 466-467.

²¹ ABIH, ZVBiH, dok. br. 20495/1906, *Dopis Bakir-bega Tuzlića Zemaljskoj vladi*, od 30. januara 1906. godine.

²² *Isto.*

²³ *Isto.*

Ako bi se dala dozvola za uvakufljenje, to bi značilo da se on eliminiše iz nasljedstva, jer je njena vakufnama obuhvatila sve milčeve (zemljišne posjede), za koje je on navodno po šerijatu bio nasljednik. Isto tako, navedeno je da ona po šerijatu ne smije više od jedne trećine imovine uvakufiti, odnosno upropastiti, ili drugom pokloniti, a što je već učinila, te navodi da je to njegoa tužba dokazala.²⁴ Također navodi, da je i Vrhovni šerijatski sud njegovu žalbu odbio iz razloga, što tužena Tahira-hanuma nije poklonila više od trećine imovine. Kako je po Bakir-begu Tuzliću, evladijet vakuf jedna vrsta “fidei komisa”, što može samo njegovo veličanstvo dozvoliti, očekuje da to Zemaljska vlada odbije. Bakir-beg Tuzlić je visokoj Zemaljskoj vladi u navedenom dopisu istakao i to, da je Ahmed ef. Ajanović, jednom vjerodostojnom gospodinu pričao, da uopće postoji tendencija, da se cijeli imetak Bakir-begove tetke Tahire-hanume proda te u banku novac uloži, što bi značilo da bi on bio lišen nasljedstva, a to bi njegovu tetku Tahiru-hanumu do prosjačkog štapa dotjeralo.²⁵ Istaknuto je još i to, da Esad ef. Kulović u svemu tome može smatrati da Bakir-beg gleda svoj interes, kako bi od imovine Tahire-hanume Tuzlić želio svoje dugove vratiti. No, Bakir-beg ističe da je on svoje dugove u mladosti napravio, i od kada je postao stariji, da novce ne razbacuje i da se u svojim poslovima trudi sve više. Za svoju tetku Tahiru-hanumu Tuzlić kaže da u ovim godinama ne rasuđuje najbolje, tako da je postala rasipna i mogla bi doći do prosjačkog štapa.²⁶

U navedenom dopisu istaknuto je “da je na raspravi u gore pomenutoj parnici pred Šerijatskim sudom u Donjoj Tuzli, Esad ef. Kulović, sarajevski gradonačelnik priložio Hakim efendiji račun, da cijeli bruto prihod Tahire-hanume Tuzlić, iznosi nešto više od 23.000 kruna, a troškovi uprave nešto preko 19.000 kruna, tako da je Tahiri-hanumi Tuzlić ostajalo za njeno izdržavanje oko 2.700 kruna. Na primjedbu kako se ona može sa tom svotom izdržavati, kazao je, da ona ima prihoda još 3.000 kruna, od prodate marvice, koja se oteli. Kada je naredni dan zatupnik Bakir-bega Tuzlića, dr. Roth savnjivao račun sa Esad ef. Kulovićem, na temelju desetinskih izvadaka, ispostavilo se, da je bruto prihod Tahire-hanume Tuzlić iznosio preko 42.000 kruna, ne kako je Esad ef. Kulović tvrdio preko 23.000 kruna.” Zbog svih izloženih navoda, Bakir-beg Tuzlić je još jednom molio Zemaljsku vladu za Bosnu i Hercegovinu, da razmotri i usliši njegovu Molbu, a zahtjev Tahire-hanume Tuzlić vezan za uvakufljenje odbije.²⁷ Zemaljaka vlada je u svakom slučaju razmotrila navedenu molbu Bakir-bega Tuzlića, ali nije udovoljila njegovom zahtjevu, već je zahtjev Tahire-hanume Tuzlić, za uvakufljenjem navedene imovine dala u dalju proceduru. Naime, Zemaljska vlada se za rješavanje ovog pitanja obratila Zemaljskom vakufskom ravnateljstvu, kako bi

---

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

se isto odredilo po pitanju uvakufljenja imovine Tahire-hanume Tuzlić.²⁸ Poznati ishod uvakufljenja potvrđuje da je Zemaljsko vakufsko ravnateljstvo pozitivno odgovorilo na zahtjev Tahire-hanume Tuzlić za uvakufljenje imovine.

Posebnim dopisom (Molbom) Bakir-beg Tuzlić se obratio i Zajedničkom ministarstvu finansija. Tom prilikom izjavio je da je još početkom 1904. godine, predao protiv Tahire-hanume Tuzlić, udove Gradašević, molbu kod Šerijatskog suda u Donjoj Tuzli, kako bi se ona proglasila “matuh sefih”, to je značilo nesposobna i neuračunljiva. Istakao je, da je on njen najbliži rod, a da je ona počela svoj imetak uveliko poklanjati stranim osobama, zato je on u njenom i svom interesu, smatrajući to svojom neizbježnom dužnošću, da takvu Molbu podnese navedenom sudu. Istaknuo je da njegovoj molbi niti u prvoj, niti u drugoj instanci nije udovoljeno, iako se iz rješidbe visokog Vrhovnog šerijatskog suda vidi, da su njegovi navodi, po njemu bili sa nepobitnim dokazima. Međutim, svi ti dokazi nisu ozbiljno uzeti od strane Šerijatskog suda Tuzla, već je u rješjenju suda kazano da nisu bili dovoljni, iako su po njegovim riječima, njegovi zahtjevi bili opravdani, te nije video razloga zašto se njegovom zahtjevu nije udovoljilo. On je smatrao i nadao se da je bilo dovoljno dokaza i razloga da Šerijatski sud u Tuzli, Tahiru-hanumu Tuzlić proglasi rasipnikom.²⁹ Smatrao je “da će Šerijatski sud uspjeti i njegovu tetku “dozvati pameti”, i da će je zaustaviti na “pogibljenom” i “klizavom” putu darivanja, da će ona misliti na svoje stare dane, a da će i dužnosti prema svojoj krvi i svojoj staroj porodici više cijeniti i sjetiti se iste. No, ona je to shvatila tako kao da smije cijeli svoj imetak razdijeliti, ovako ili onako, i da niko nije imao pravo miješati se u te njene opasne rasipne postupke. Prema tome, Tahira-hanuma Tuzlić je ignorirala svoje potrebe i svoje dužnosti, te omalovažavala rodbinske veze, odlučila je ići dalje i svoj imetak uvakufiti i to na taj način i za takvu svrhu, koje je Bakir-beg Tuzlić bliže naveo u Molbi upućenoj Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu”. Bakir-beg Tuzlić dalje ističe “da je Molbu predao, da kao zainteresovana i ovlaštena osoba, a kako bi zaustavio jedan čin, koji po njegovom mišljenju nije odgovarao niti interesu njegove tetke Tahire-hanume Tuzlić, niti njezine porodice, niti je bio u duhu naših zakona”.³⁰

Naveo je da je Molbu sa navedenim podacima o uvakufljenju dostavio Zajedničkom ministarstvu finansija u Beču, iz razloga jer nije bio zadovoljan odnosom Zemaljske vlade prema Molbi koju je uputio istoj. Na navedenu Molbu od Zemaljske vlade nije dobio nikakvo rješenje, te pošto nije znao dali je s ostalim spisima tom visokom ministarstvu predložena, riješio je sa ovom istom Molbom ići i prema Zajedničkom ministarstvu finansija, a kako se nebi

²⁸ ABiH, ZVBiH, dok. br. 66875/1906. *Dopis Zemaljske vlade Zemaljskom vakufskom ravnateljstvu*, od 17. aprila 1906. godine.

²⁹ ABiH, ZVBiH, dok. br. 2230/1907, *Dopis Bakir-bega Tuzlića Zajedničkom ministarstvu finansija*, od 20. februara 1907. godine.

³⁰ Isto.

udovoljilo namjeri njegove tetke Tahire-hanume Tuzlić da uvakufi svoje nekretnine u navedeni vakuf.³¹

Bakir-beg Tuzlić je u Molbi naveo razloge zbog kojih Zajedničko ministarstvo finansija ne bi trebalo udovoljiti zahtjevu Tahire-hanume Tuzlić, a to su:

- iz razloga koje je već naveo u Molbi koju je uputio Šerijatskom sudu u Tuzli,
- što naumljeno uvakufljenje nije u skladu sa propisima i nije u duhu naših zakona.
- što se tobožnjim vakufom hoće da mimoidu zakon i što se opet na indirektan način hoće da se poklanja imetak osobi koja sa darovateljicom nije u rodbinskoj vezi.
- što se odbacuje bliži rod, a to je Bakir-beg Tuzlić, koji je svojoj tetki Tahiri-hanumi Tuzlić zakoniti nasljednik, te u tom trenutku jedini punodobni zastupatelj stare ugledne porodice Tuzlić, koja bi se sa navedenim uvakufljenjem, bez ikakvih opravdanih razloga zadao snažan udarac.³² Na kraju navedene Molbe, Bakir-beg Tuzlić se uljudno zahvalio, uz očekivanje, da će Zajedničko ministarstvo finansija pozitivno odgovoriti njegovom zahtjevu.³³

Zajedničko ministarstvo finansija u Beču, nije imalo razumijevanja za navedenu Molbu Bakir-bega Tuzlića, što potvrđuje i dopis istog od 3. septembra 1907. godine, kojim se obavještava da o navedenom pitanju odluku treba da donese Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu a na osnovu priloženih dokaza u navedenom predmetu vezanom za uvakufljenje imovine, u evladijet vakufu pod nazivom “Vakuf Tahire-hanume Tuzlić”.³⁴ Navedeno je da ovaj predmet treba riješiti na isti način kao i predmet vezan za uvakufljenje imovine Mustaj-bega Huzeirbegovića koji se tada nalazio kod Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu.³⁵

Upravo, dostupni dokumenti pokazuju, iako je Bakir-beg Tuzlić na sve načine, a putem zvaničnih zamaljskih i vjerskih ustanova pokušao spriječiti uvakufljenje imovine Tahire-hanume Tuzlić, u tome nije uspio. Naime, Tahira-hanuma Tuzlić je uporedo sa molbama Bakir-bega Tuzlića još 19. novembra 1905. godine uputila Molbu Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu, kako bi joj odobrila uvakufljenje imovine u “Evladijet vakuf”. Uz Molbu dostavljena je isprava-prilog sa popisom imovine koju je predložila za uvakufljenje, te

---

³¹ Isto.

³² Isto.

³³ Isto.

³⁴ ABiH, ZVBiH, dok. br. 8857/1907, *Dopis Zajedničkog ministarstva finansija u Beču, Tahiri-hanumi Tuzlić, udovi Gradašćević*, od 3. septembra 1907. godine.

³⁵ ABiH, ZVBiH, dok. br. 8857/1907, *Dopis Zajedničkog ministarstva finansija u Beču, Tahiri-hanumi Tuzlić, udovi Gradašćević*, od 3. septembra 1907. godine.

uslovima pod kojim će se izvršiti uvakufljenje iste.³⁶ U ovom dokumentu, Tahira-hanuma Tuzlić navodi da je odlučila ustrojiti evladijet vakuf pod imenom “Vakuf Tahire-hanume Tuzlić”, pri čemu je u obrazloženju istakla slijedeće: “Ja djece nemam, usljed toga sam nužnim smatrala raspolagati mojim imetkom djelimično u pobožne i prosvjetne svrhe moga naroda, te djelimično u korist obitelji moje sestričine, koja je uvijek za mene brinula i meni u ljubav sklona”.³⁷ Dalje je u navedenom dopisu, Tahira-hanuma Tuzlić navela da je u “Evledijet vakuf” zaključila posvetiti slijedeće nekretnine:

- a) nekretnine unsene u gruntovnicu uloška br. 91 katastarska općine Pasci, čestica 750 “oranica Tukovići”;
- b) nekretnina unesena u gruntovnom ulošku 238 katastarska općina Pasci;
- c) nekretnine unesene u gruntovnom ulošku 277 katastarska općina Husino, osim čestice 1497 i 1498;
- d) čestica br. 956, 957, 976 i 977 unesene u gruntovnom ulošku 80, katastarska općina Bistarac;
- e) nekretnine unsene u gruntovnom ulošku 337, 446, 939, 962, 1368, katastarska općina Donja Tuzla.³⁸

Istaknuto je da ove nekretnine nisu opterećene, te da glasom postojećih gruntovnih izvadaka pod: A, B, C, D da je ona vlasnica svih navedenih nekretnina. Osim toga, istaknuto je da su nekretnine slobodne od kmetskog opterećenja. Također su priloženi prihodi nekretnina, vrste erazi mirije proizašli iz podnesenih pod “E” i “F” izvadaka iz desetinskog deftera.³⁹ U navedenom dokumentu pod “G” dato je obrazloženje o uvakufljenju imovine, gdje je pojašnjava svrha vakufa, način upravljanja vakufom, te način korištenja prihoda od “evladijet vakufa Tahire-hanume Tuzlić”. U završnoj klauzuli zahtjeva, navedeno je, budući da je svrha vakufa dobrotvorna i opće korisna, te zakonita, ona moli Zemaljsku vladu da da saglasnost za uvakufljenje.⁴⁰ Sa navedenim dopisom Tahire-hanume Tuzlić, započeo je pravni postupak uvakufljenja njene imovine. U tom pogledu, a kako bi se pravno i legalno potvrdilo vlasništvo, te prihodi sa istog provođene su određene aktivnosti i radnje. Tako je u martu mjesecu 1906. godine kod Seoskog kotarskog ureda u Donjoj Tuzli obavljeno *Očitovanje* o stanju prihoda na zemljišnim posjedima koji su predloženi za uvakufljenje te o istom sačinjen *Zapisnik*. Navedenom uviđaju u imovinsko stanje datih nekretnina, pozvani su bili te i pristupili: knez Pejo Tomić sa Husina, knez Pejo Tunjić iz Bistarca, knez Ivo Stjepanović iz Ljubača i muhtar

³⁶ ABiH, ZVBiH, dok. br. 181808/1905, *Zahtjev Tahire-hanume Tuzlić udove Gradašević Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu za uvakufljenje imovine*, od 19. novembra 1905. godine.

³⁷ *Isto.*

³⁸ *Isto.*

³⁹ *Isto.*

⁴⁰ *Isto.*

Meho Mujabašić iz Pasaca.⁴¹ Svrha njihovog *Očitovanja* je bio da se utvrdi procjena dohodka slijedećim nekretninama: nekretnina u gruntovnom ulošku br. 1368, katastarska općina Donja Tuzla, nekretnina u gruntovnom ulošku br. 91 i 236, katastarska općina Pasci, nekretnina u gruntovnom ulošku br. 77, katastarska općina Husino i nekretnina u gruntovnom ulošku br. 80, katastarska općina Bistarac. Po osnovu navedenog, pozvana lica su dala slijedeće *Očitovanje*:

- nekretnine u gruntovnom ulošku br. 1368, katastarska općina Donja Tuzla, istima su dobro poznate, te su posvjedočili i potpisali, da ove nekretnine godišnje po odbitku svih troškova, računajući i zemljarinu i desetinu, mogu baciti 600 kruna dohotka;
- nekretnina u gruntovnom ulošku br. 91 A I i II, katastarska općina Pasci i nekretnina u gruntovnom ulošku br. 236 A II i katastarska čestica br. 750, navedenim licima su dobro poznate, te su svjedočili i potvrdili potpisom i muhurom, da ove nekretnine godišnje po odbitku svih troškova, pri čemu je uračunata zemljarina i desetina, mogu čisto baciti 1.000 kruna dohotka.
- nekretnina u gruntovnom ulošku br. 277, katastarska općina Husino, pozvanim je bila dobro poznata i svjedoče, te svoje svjedočenje potvrđuju potpisom i muhurom, da ista godišnje po odbitku svih troškova, računajući zemljarinu i desetinu, može baciti 600 kruna dohotka.
- nekretnina u gruntovnom ulošku br. 80. katastarska općina Bistarac, katastarske čestice br. 956, 976, 977. Istim su navedeni posjedi bili dobro poznati, te potpisom i muhurom svjedočenje potvrđuju, da ove nekretnine, godišnje po odbitku svih troškova, mogu baciti, kad šljive rode 1.000 kruna, a kad šljive ne rode onda je to manje za 12 kruna po katastarskoj čestici.⁴²

Navedeno *Očitovanje* kod Seoskog kotarskog ureda Donja Tuzla bilo je neophodno, kako bi se precizno odredili iznosi prinosa sa imovine koju je Tahira-hanuma Tuzlić predložila za uvakufljenje.

Zemaljska vlada se shodno svojoj nadležnosti u martu mjesecu 1906. godine u povodu *Zahtjeva* Tahire-hanume Tuzlić, obratila Zemaljskom vakufskom ravnateljstvu, kako bi se isto odredilo u povodu navedenog zahtjeva Tahire-hanume Tuzlić.⁴³ Očigledno je da se Zemaljsko vakufsko povjerenstvo pozitivno odredilo prema *Zahtjevu* Tahire-hanume Tuzlić. To naime, potvrđuje dokument kojim je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu obavijestila Tahiru-hanumu Tuzlić da je dala saglasnost, jer nema smetnji za provođenje

---

⁴¹ ABiH, ZVBiH, *Zapisnik o očitovanju, sastavljan kod Seoskog kotarskog ureda u Donjoj Tuzli*, dana 9. marta 1906. godine.

⁴² *Isto.*

⁴³ ABiH, ZVBiH, dok. br. 66855/1906, *Dopis Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu Zemaljskom vakufskom ravnateljstvu*, od 17. aprila 1906. godine.

navedenog procesa uvakufljenja.⁴⁴ Međutim, Tahira-hanuma Tuzlić je Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu uputila početkom 1907. godine novi dopis, u kojem je predložila dopunu prijedloga uvakufljenja od 13. novembra 1905. godine.⁴⁵ Istim dopisom se Tahira-hanuma Tuzlić obratila i Zajedničkom ministarstvu finansija u Beču.⁴⁶ Prema raspoloživim podacima Zemaljska vlada je 10. februara 1907. godine tražila određene dopune Zahtjeva Tahire-hanume Tuzlić,⁴⁷ što je i naknadno učinjeno od strane vakife. Time su se ispunili traženi uslovi, te je Zemaljska vlada za Bosnu Hercegovinu konačno dala odobrenje 2. novembra 1907. godine za uvakufljenje predložene imovine Tahire-hanume Tuzlić.⁴⁸ Predhodno pozitivan odgovor na uvakufljenje imovine Tahire-hanume Tuzlić dalo je i Ministarstvo finansija početkom septembra 1907. godine.⁴⁹ Na ovaj način, pokušaji Bakir-bega Tuzlića nisu dali rezultata, te je proces uvakufljenja imovine Tahire hanume Tuzlić doveden do kraja. Imovina Tahire-hanume Tuzlić uvakufljena pri Šerijatskom sudu u Tuzli, shodno šerijatskim propisima i vječnim izuzimanjem iz kupoprodajnog prometa, gdje za sve nabrojane nekretnine određeni kao vakufu slijedeći uslovi:

1. “Da se ova vakuf zove “Evladijet vakuf Tahire hanume Tuzlić”, čijim će приходима sa svih nekretnina, bile to kirije, poljoprivredni proizvodi, česim ili drugi prihodi, raspolagati mutevelija, koji će iz tih prihoda izdvajati jedan određeni dio i trošiti ga u dobrotvorne, bogougodne i prosvjetne svrhe i ustanoviti rezervni fond;
2. Mutevelija spomenutog vakufa će, dok sam ja živa, davati 800 kruna godišnje jednom slušaocu islamskih nauka i 600 kruna godišnje jednom slušaocu prava, medicine ili tehnike i građevinarstva;
3. U dobrotvorne i bogougodne svrhe za časnu i plemenitu dušu božjeg miljenika, uzora dobrote i savršenstva, Muhameda, Bog ga blagoslovio, zatim za duše mojih časnih predaka i djedova Hasan kapetana, Salih-paše, Sulejman-kapetana, Ahmed-kapetana i Mahmud-paše, te mog plemenitog oca Osman-bega, njegove poštovane majke Fatime-hanume, moje cijenjene majke Zibe-Alije-hanume, mog plemenitog muža Hadži Bećir-bega, cijenjenog mi brata Hadži Šemsi-bega, moje drage tetke Rašide-hanume i poštovane Hafize-hanume, a i za moju

⁴⁴ ABiH, ZVBiH, dok. br. 1888 ex 1906, *Prilog dopisa Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu o davanju saglasnosti za uvakufljenje imovine Tahire-hanume Tuzlić*, od 29. aprila 1906. godine.

⁴⁵ ABiH, ZVBiH, dok. br. 8824/1907, od 16. januara 1907. *Dopis Tahire hanume Tuzlić, udove Gradašćević Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu u vezi dopune prijedlog o uvakufljenju*, od 13. novembra 1905. godine.

⁴⁶ ABiH, ZVBiH, dok. br. 2230/1907. *Zahtjev Tahire-hanume Tuzlić Zajedničkom ministarstvu finansija*, od 6. jula 1907. godine.

⁴⁷ ABiH, ZVBiH, dok. br. 8824/1907. *Dopis Zemaljske vlade, kojim se prihvata Zahtjev Tahire-hanume Tuzlić o uvakufljenju nekretnina, uz određene nadopune*, od 10. februara 1907. godine.

⁴⁸ ABiH, ZVBiH, dok. *Odobrenje Zemaljske vlade* br. 173155, od 2. novembra 1907. godine; Š. Hodžić, *Vakufnama tuzlanske dobrotvorke*, 156.

⁴⁹ ABiH, ZVBiH, dok. 8857/1907, *Dopis Zajedničkog ministarstva finansija Tahiri-hanumi Tuzlić, udovi Gradašćević*, od 3. septembra 1907. godine.

- dušu također, da se kolje ukupno 14. kurbana, i da se sevap poklanja navedenim. U tu svrhu će se trošiti godišnje 280 kruna;
4. Da se još za dušu sviju nas prouče godišnje po dvije hatme iz Kur`ana. U tu svrhu trošiće se godišnje 20 kruna. Svega 300 kruna;
  5. Za izdržavanje dvojice slušalaca islamskih vjerskih nauka po 700 kruna godišnje;
  6. Za izdržavanje četvorice slušalaca prava, medicine ili tehnike i građevinarstva godišnje po 700 kruna;
  7. Uslov je da navedeni slušaoci budu muslimani iz Bosne, da budu sa vjerskog stanovišta lijepih osobina i lijepa vladanja i da su bez sredstava za studiranje, da se ne mogu izdržavati. Za davanje stipendija onima koji će studirati islamske nauke uslov je još da su završili višu gimnaziju ili šerijatsku sudačku školu i da imaju završene diplome;
  8. Mutevelijsku dužnost kao i dodjeljivanje stipendija i isplatu istih vršiće prvenstveno muško potomstvo spomenutog mutevelije Mustafa-Esad Kulovića s pokoljenja na pokoljenje. Isto tako će poslije moje smrti mutevelija trošiti u dobrotvorne i bogougodne svrhe za klanje kurbana i učenje kur`anskih hatmi godišnje 300 kruna;
  9. Osim toga, od prihoda nekretnina navedenog vakufa ulagat će se po 5% u predviđeni rezervni fond i taj novac će davati da se s njim radi i da raste. Tim novcem će se vršiti opravka uvakufljenih zgrada, a ako su previše trošne ili se ruše, da njim podigne nove zgrade;
  10. Dok sam ja živa mutevelijska dužnost nad spomenutim vakufom, prema navedenim uslovima (šartovima) vakifa, pripada meni, a poslije moje smrti pripada navedenom sarajevskom gradonačelniku Mustafa-Esad ef. Kuloviću, a poslije njegove smrti njegovu najstarijem sinu itd, tako da muteveliluk pripada uvijek najstarijem sinu. U slučaju da mutevelija ne bude imao sina, onda pravo muteveliluka pripada njegovu najstarijem i najbližem muškom članu rodbine;
  11. A ako od ovako predviđene rodbine ne bude bilo nikog, ko bi preuzeo muteveliluk, u tom slučaju će Vakufska direkcija preuzeti upravu nad ovim vakufom. Vakufska direkcija će u tom slučaju za upravljanje vakufom, a prema mišljenju i prijedlogu šerijatskog sudije, postavljati muteveliju, kome će za vršenje mutevelijske dužnosti odrediti također i platu;
  12. Vakufska direkcija će u takvom slučaju, nakon što se iz prihoda navedenog vakufa izdvoji i podmiri ono, što je predviđeno mojom odredbom i vakufnamom i nakon što se izdvoji još i mutevelijina plata, višak prihoda trošiti u one bogougodne i prosvjetne svrhe, koje sam odredila (prema svom nahođenju)⁵⁰.

---

⁵⁰ Š. Hodžić, *Vakufnama tuzlanske dobrotvorke*, 157-158.

Nakon toga, Tahira-hanuma Tuzlić je navedeni vakuf predala Esad ef. Kuloviću, koji je potpuno svjestan i priseban, po šerijatu priznatom izjavom potvrdio da to sve kao vakufski mutevelija prima s tim da tim vakufom, kao i mutevelije ostalih vakufa potpuno raspolaže. Nakon što je, dakle, stvar uvakufjenja bila svršena i predaja izvršena, spomenuta vakifa Tahira-hanuma Tuzlić je opozvala to uvakufljenje i odustala od navedenog vakufa, zbog čega je protiv mutevelije pokrenula spor. Mutevelija je u svom odgovoru i prigovoru ustao protiv gornjeg traženja, odbio je tvrdnje vakife i odbio je da joj preda navedene nekretnine u ponovno vlasništvo, zbog čega se kod suda pokrenula parnica. Sudija je, vodeći se šerijatskim principima donio presudu o valjanosti i neopozivosti navedenog vakufa, nakon čega je vakuf postao valjan i neopoziv.⁵¹

Navedeno je potvrđeno i napisano 8. Džumadel-ula-a 1326. godine po hidžri (1908. godine), a svjedoci su bili: šerijatsko-sudski pripravnik donjotuzlanskog Šerijatskog suda: Hafiz Salih ef. Atiković, sin umrlog Ibrahim efendije, Šerijatsko sudski pripravnik donjotuzlanskog Šerijatskog suda: Mustafa Hilmi ef. Berbić, sin umrlog mula Osman-age, Donjotuzlanski gradonačelnik Mujaga Hadžiefendić, sin umrlog Hadži Mehmed-age, član opštinskog vijeća i vakufski mutevelija Azabagić Mustafa Behdžet-beg sin Hadži Osman-begov, član opštinskog vijeća Osman Nuri-aga Prcić, sin umrlog Hadži Mehmeda, član opštinskog vijeća Hadži Jašaragić Ibrahim-beg, opštinski blagajnik i vakufski mutevelija Abdi ef. Dubravić, sin umrlog Sulejman-age, član vakufske komisije Ahmed-aga Bešlagić, sin umrlog Osman-age, Hafiz Osman ef. Vilović, sin umrlog Mustafe ef. ugledni trgovac Abdaga Hadži Ponjavić, sin umrlog Hadži Osman-age, imam i hatib jalske džamije Muhamed ef. Čenan, sin Osman ef, vakufski mutevelija Hašim-aga Numanović, sin Numanov i posjednik Ahmed ef. Ajanović, sin umrlog Began-age i drugi. U potpisu Šerijatski sudija donjotuzlanskog Šerijatskog suda.⁵² Na ovaj način, završen je process uvakufjenja nekretnina tuzlanske dobrotvorke Tahirehanume Tuzlić, udove Gradašćević. Isti je sve do početka Drugog svjetskog rata služio svojoj svrsi u skladu sa pomenutom Vakufnamom, a nakon toga došao je pod udar mjera koje su donijele komunističke vlasti, te je desetkovan.

Zaključak

Vakufi su zadužbine koje imaju dugu tradiciju u Bosni i Hercegovini, počev od uspostave osmanske uprave. Brojni su vakifi, koji su ostavili veliki broj zadužbina širom Bosne i Hercegovine. Među najpoznatijim su: Gazi Husrev-beg, Mehmed-paša Sokolović, Ferhat-paša Sokolović i dr. I Tuzla je imala svoje vakife, a među najpoznatije su Turali-beg, Behram-beg i drugi.

⁵¹ Isto, 158.

⁵² Isto, 159.

Među onima koji su ostavljali svoje vakufe i vrijedne zadužbine bili su: beglerbegovi, sandžakbegovi, brojne vojskovođe, trgovci, zanatlije, predstavnici uleme-učenjaci i obični građani. Među vakifima bio je i jedan broj žena. Među značajnijim vakifima je i tuzlanka Tahira-hanuma Tuzlić, udova Gradašćević. Tahira je kći Osman-bega Tuzlića i unuka čuvenog Mahmud-paše Tuzle. Bila je udata za Bećir-bega Gradašćevića i nisu imali potomstvo. Zahvaljujući svom i muževljevom begovskom porijeklu, Tahira-hanuma Tuzlić imala je značajne zemljsne posjede. Nakon smrti supruga Bećir-bega Gradašćevića, odlučila je da jedan dio imetka uvakufi u "Evladijet vakuf". Saznavši za ovu namjeru Tahire-hanume Tuzlić, Bakir-beg Tuzlić, jedini muški potomak znamenite begovske porodice Tuzlić, pokušao je na sve načine osporiti joj navedeno pravo. U tom pogledu, pokrenuo je spor pred Šerijatskim sudom u Donjoj Tuzli i Seoskim kotarskim uredom u Donjoj Tuzli, ukazujući na kršenje šerijata i običajnog prava od strane Tahire-hanume Tuzlić.

Šerijatski sud i Seoski kotarski ured u Donjoj Tuzli nisu uslišili zahtjev Bakir-bega Tuzlića, te se on obratio molbama Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu i Zajedničkom ministrastvu finansija u Beču. Nakon razmatranja molbi Bakir-bega Tuzlića, Zemaljska vlada i Zajedničko ministarstvo su utvrdili da nema nikakvih smetnji za uvakufljenje imovine Tahire-hanume Tuzlić. To je Zemaljska vlada potvrdila 2. novembra 1907. godine. Nakon toga sačinjena je pred Šerijatskim sudom u Tuzli Vakufnama o uvakufljenju nekretnina Tahire-hanume Tuzlić, određen mutevelija vakufa, te utvrđeni uslovi korištenja istog za života i nakon smrti Tahire-hanume Tuzlić. I pored protivljenja Bakir-bega Tuzlića, dobrotvorka Tahira-hanuma Tuzlić je uvakufila svoju imovinu u "Evladijet vakuf Tahira-hanuma Tuzlić", te istu dala na korištenje u opšte dobrotvorne svrhe. Vakuf je služio svojoj namjeni i korišten u: vjerske, obrazovne i socijalno-ekonomske svrhe sve do uspostave komunističke vlasti neposredno nakon Drugog svjetskog rata, nakon što je uzurpiran i devastiran, provođenjem brojnih društvenih i ekonomskih procesa.

Summary

Waqfs are endowments that have a long tradition in Bosnia and Herzegovina, starting with the establishment of the Ottoman administration. There are numerous waqifis, who have left a large number of endowments throughout Bosnia and Herzegovina. Among the most famous are: Gazi Husrev-bey, Mehmed-pasha Sokolović, Ferhat-pasha Sokolović and others. Tuzla also had its waqifis, and among the most famous are Turali-beg, Behram-beg and others. Among those who left their waqfs and valuable endowments were: beglerbeys, sandjakbeys, numerous military leaders, merchants, craftsmen, representatives of ulema-scholars and ordinary citizens. Among the waqifis was a number of women. Among the more significant was Tahira-hanuma Tuzlić from Tuzla, widow of Gradašćević. Tahira is the daughter of

Osman-beg Tuzlić and the granddaughter of the famous Mahmud-pasha of Tuzla. She was married to Bećir-bey Gradašćević and they had no children. Thanks to her and her husband's bey's origins, Tahira-hanuma Tuzlić had significant land holdings. After the death of her husband Bećir-bey Gradašćević, she decided to endow a part of her property in "Evladijet vakuf". Upon learning of this intention of Tahire-hanuma Tuzlić, Bakir-bey Tuzlić, the only male descendant of the famous beg family Tuzlić, tried in every way to challenge her right. In that regard, he initiated a dispute before the Sharia Court in Donja Tuzla and the Village District Office in Donja Tuzla, pointing to the violation of Sharia and customary law by Tahire-hanuma Tuzlić.

The Sharia Court and the District Office in Donja Tuzla did not comply with Bakir-bey Tuzlić's request, so he addressed requests to the Provincial Government for Bosnia and Herzegovina and the Joint Ministry of Finance in Vienna. After considering the applications of Bakir-bey Tuzlić, the Provincial Government and the Joint Ministry determined that there were no obstacles to the endowment of the property of Tahira-hanuma Tuzlić. This was confirmed by the Provincial Government on November 2, 1907. After that, a waqfnama was made before the Sharia Court in Tuzla on the endowment of the real estate of Tahire-hanuma Tuzlić, a mutevelija of the waqf was determined, and the conditions for its use were determined during the life and after the death of Tahire-hanuma Tuzlić. Despite the opposition of Bakir-bey Tuzlić, the benefactress Tahira-hanuma Tuzlić endowed her property in the "Evladijet waqf Tahira-hanuma Tuzlić", and gave it for use for general charitable purposes. The waqf served its purpose and was used for: religious, educational and socio-economic purposes until the establishment of communist rule immediately after the Second World War, after it was usurped and devastated, by conducting numerous social and economic processes.